

Силабус навчальної дисципліни

Психологія розвитку та педагогічна психологія

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 053 Психологія

Спеціалізація / освітньо-наукова програма: Психологія особистісного, соціального та організаційного розвитку

Компонент освітньо-наукової програми: нормативна; професійна підготовка

Обсяг : 90 год./ 3 кред. ЄКТС

Рік навчання: II, семестр: III, IV

Викладач

ППП

А. С. Москальова, к. психол. наук, доцент, професор кафедри психології управління ЦПО ДЗВО «УМО»

Контактна адреса:

e-mail: moskalla@ukr.net

Консультації

здійснюються за запитом здобувачів F2F або за контактною адресою

Анотація навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Психологія розвитку та педагогічна психологія» є однією з базових дисциплін освітньої складової підготовки здобувачів PhD у результаті опанування якої розвинути здатність виокремлення та аналізу актуальних психологічних проблем і перспективних психологічних ідей у контексті психології розвитку та педагогічної психології.

Мета вивчення: розвиток здатності виокремлювати, систематизувати, розв'язувати та прогнозувати актуальні психологічні проблеми, чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, соціальних груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження (СК1), дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики, міжкультурної толерантності та керуватися загальнолюдськими цінностями (СК3).

Заплановані результати навчання:

1. Виокремлювати, систематизувати, розв'язувати, критично осмислювати та прогнозувати значущі психологічні проблеми, чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, соціальних груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження (РН6), зокрема:

- виокремлювати та систематизувати значущі проблеми сьогодення, що потребують спеціального дослідження у межах психології розвитку та педагогічної психології;

- демонструвати вміння аналізувати актуальні проблеми наукового дослідження у галузі психології розвитку та педагогічної психології та стан їх розв'язання.

2. Знати та переосмислювати існуючі та / або створювати (за потреби) нові теоретичні моделі та психологічні підходи до аналізу й інтерпретації одержаних результатів наукового дослідження (РН2), зокрема:

- виокремлювати психологічні закономірності виховного та освітнього процесів, становлення і розвитку індивідуальності, особистості й громадянина у педагогічному процесі;

- виявляти здатність осмислювати існуючі та / або створювати (за потреби) нові теоретичні моделі, що відображають психологічні особливості, чинники та умови навчання й розвитку осіб різного віку;

- виокремлювати особливості й закономірності психологічної підготовки педагогічних працівників закладів освіти різного рівня до професійної діяльності;

- обґрунтовувати основні напрямки та етапи розв'язання актуальних проблем у галузі психології розвитку та педагогічної психології

- демонструвати вміння критично і системно оцінювати результати науково-дослідної роботи, визначати перспективи подальших наукових розвідок

3. Демонструвати прихильність до норм професійної етики, міжкультурної толерантності, професійних цінностей у науковій / практичній діяльності (РН8), зокрема:

- демонструвати здатність до теоретичного аналізу актуальних проблем та психології розвитку та педагогічної психології відповідно до норм професійної етики;

- виявляти здатність обґрунтовувати основні напрямки та етапи розв'язання актуальних проблем у галузі психології розвитку та педагогічної психології відповідно до норм міжкультурної толерантності, професійних цінностей у науковій / практичній діяльності тощо.

Структура курсу

Назви змстових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	У тому числі		
		л	пр	срс
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Змістовий модуль 1.				
<i>Зміст та основні проблеми психології розвитку</i>				
Тема 1. Предметне поле психології розвитку	10	2	2	6
Тема 2. Особливості психічного та соціального розвитку дітей та підлітків на різних етапах онтогенезу	10		2	8
Тема 3. Особливості психічного розвитку людини у період дорослості	10	2	2	6
<i>Усього годин за змістовим модулем 1</i>	30	4	6	20
Змістовий модуль 2.				
<i>Проблеми педагогічної психології в сучасній науці</i>				
Тема 4. Педагогічні аспекти розвитку, соціалізації, виховання та самовиховання в педагогічній науці	12	2	2	8
Тема 5. Навчання як основа розвитку особистості	12		4	8
Тема 6. Психологічні проблеми професійно-особистісного розвитку педагога	16	2	4	10
<i>Усього годин за змістовим модулем 2</i>	40	4	10	26
Змістовий модуль 3.				
<i>Психологічна культура як чинник особистісного розвитку фахівця</i>				
Тема 7. Психологічна культури особистості фахівців та її розвиток.	10		2	8
Тема 8. Особистісний розвиток фахівця як основа його психологічного благополуччя	10	2	2	6
<i>Усього годин за змістовим модулем 3</i>	20	2	4	14
РАЗОМ:	90	10	20	60

Технологічна картка опанування навчальної дисципліни

№ з/п /год.	Теми та форми занять	Зміст занять і навчальних завдань	Форми контролю
Змістовий модуль 1. Зміст та основні проблеми психології розвитку			
Тема 1. Предметне поле психології розвитку			
1.1	Лекція (2 год.)	Висвітлення та обговорення питань: 1.Предмет, завдання та методи дослідження психології розвитку у сучасному вимірі. 2.Форми, властивості, критерії та закони розвитку. 3.Специфіка та показники психічного розвитку особистості.	Спостереження за активністю здобувачів PhD при обговоренні питань
1.2	Практичне заняття (2 год.)	Робота в малих групах з подальшою презентацією та обговоренням результатів Проаналізувати основні проблеми психології розвитку в сучасних умовах.	Спостереження за активністю здобувачів PhD
1.3	Самостійна робота (6 год.)	Теоретичне опрацювання питань Проаналізувати основні теоретико-психологічні підходи до проблеми розвитку особистості. Індивідуально-дослідницьке завдання: Визначити специфіку основних проблем та чинників розвитку особистості респондентів у власному дисертаційному дослідженні	Усне опитування Усне опитування
Тема 2. Особливості психічного та соціального розвитку дітей та підлітків на різних етапах онтогенезу			
2.1	Практичне заняття (2 год.)	Робота в малих групах з подальшою презентацією та обговоренням результатів аналізу основних підходів до вивчення психічного та соціального розвитку дітей та підлітків за авторефератами захищених дисертацій зі спеціальності «Психологія», адекватності засобів їх виміру й контролю меті та завданням дослідження	Спостереження за активністю здобувачів PhD
2.2	Самостійна робота (8 год.)	Теоретичне опрацювання питань Виявити специфіку психічного та соціального розвитку дітей та підлітків на різних етапах онтогенезу. Індивідуально-дослідницьке завдання: Виокремити психологічні індикатори розвитку досліджуваних у власному дисертаційному дослідженні та визначити засоби їх дослідження.	Усне опитування Усне опитування Виклад матеріалу на задану тему в письмовому вигляді
Тема 3. Особливості психічного розвитку людини у період дорослості			
3.1	Лекція (2 год.)	Висвітлення та обговорення питань: 1.Дорослість як предмет	Спостереження за активністю

3.2	<i>Практичне заняття (2 год.)</i>	психологічного дослідження. 2.Фактори і закономірності розвитку дорослого. Психічна зрілість: зміст і структура. 3.Проблеми періодизації психічного розвитку дорослої людини. Періоди і фази дорослості. 4. Кризи дорослого віку	здобувачів PhD при обговоренні питань
		<i>Робота в малих групах з подальшою презентацією та обговоренням результатів</i> Психологічний аналіз та виявлення основних ознак розвитку людей зрілого віку: процес смислоутворення у дорослому віці; використання копінг-стратегій при проживанні особистісно-професійних криз та самотності в дорослому віці тощо.	Усне опитування Усне опитування
3.3	<i>Самостійна робота(6 год.)</i>	<i>Теоретичне опрацювання питань</i> Проаналізувати наукову літературу та виявити основні характеристики психічного розвитку людини у період дорослості. <i>Індивідуально-дослідницьке завдання:</i> Провести аналіз наукової літератури та виявити основні ознаки кризи дорослості: криза спустошеності, криза безперспективності, кризи здоров'я, кризи значущих стосунків, кризи особистісної автономії, кризи самореалізації, кризи життєвих помилок тощо. Описати їх.	Виклад матеріалу на задану тему в письмовому вигляді
Змістовий модуль 2. Проблеми педагогічної психології в сучасній науці			
	Тема 4. Педагогічні аспекти соціалізації, виховання та самовиховання в педагогічній науці		
4.1	<i>Лекція (2 год.)</i>	<i>Висвітлення та обговорення питань:</i> 1.Розвиток і соціалізація як педагогічна проблема. 2.Виховання і розвиток особистості. Джерело процесу самовиховання. 3.Самовиховання в структурі формування особистості.	Спостереження за активністю здобувачів PhD при обговоренні питань Усне опитування
4.2	<i>Практичне заняття (2 год.)</i>	<i>Робота в малих групах з подальшою презентацією та обговоренням результатів</i> дослідження сучасних проблем розвитку, соціалізації і виховання особистості.	Усне опитування
4.3	<i>Самостійна робота(8 год.)</i>	<i>Теоретичне опрацювання питань</i> Проаналізувати основні методи самопізнання, самоволодіння,	Усне опитування

		самостимулювання. Фактори соціалізації й формування особистості. Самовиховання в структурі процесу формування особистості. <i>Індивідуально-дослідницьке завдання:</i> Скласти програму (мета, завдання, план, правил тощо) самовиховання особистості.	Виклад матеріалу на задану тему в письмовому вигляді
Тема 5. Навчання як основа розвитку особистості			
5.1	<i>Практичне заняття</i> (4 год.)	Аналіз за авторефератами захищених дисертацій зі спеціальності «Психологія», актуальних проблем сучасних підходів до проблеми навчання та його ролі в розвитку особистості.	Спостереження за активністю здобувачів PhD при виконанні завдань
5.2	<i>Самостійна робота</i> (8 год.)	<i>Опрацювання теоретичних питань.</i> Проаналізувати основні концепції навчання. Типи навчання. Навести приклади за авторефератами чи текстами захищених дисертацій зі спеціальності «Психологія» щодо чинників досягнення успіху в навчанні. <i>Індивідуально-дослідницьке завдання:</i> Скласти програму психолого-педагогічного навчання досліджуваних у контексті власного дисертаційного дослідження.	Усне опитування Виклад матеріалу на задану тему в письмовому вигляді
Тема 6. Психологічні проблеми професійно-особистісного розвитку педагога			
6.1	<i>Лекція</i> (2 год.)	<i>Висвітлення та обговорення питань:</i> 1.Особливості професійно значущих якостей особистості сучасного вчителя. 2.Характеристика підструктур якостей особистості вчителя. 3. Структура педагогічної діяльності вчителя	Спостереження за активністю здобувачів PhD при обговоренні питань
6.2	<i>Практичне заняття</i> (4 год.)	<i>Робота в малих групах з подальшою презентацією та обговоренням результатів аналізу проблеми виникнення та конструктивного подолання професійних криз педагогів.</i>	Спостереження за активністю здобувачів PhD при виконанні завдань
6.3	<i>Самостійна робота</i> (10 год.)	<i>Опрацювання теоретичних питань.</i> Зміст і рівні результативності діяльності вчителя. <i>Індивідуально-дослідницьке завдання:</i> Виокремити (на основі аналізу дисертаційних досліджень, статей у наукових виданнях та захищених дисертацій) проблеми професійної підготовки і особистісного розвитку педагога та шляхи їх розв'язання	Усне опитування
Змістовий модуль 3. Психологічна культура фахівця як чинник особистісного розвитку			

Тема 7. Психологічна культура фахівців та її розвиток.			
7.1	Практичне заняття (2 год.)	Дослідження складових психологічної культури особистості за методикою О. Моткова.	Усне опитування
7.2	Самостійна робота (8 год.)	<p>Теоретичне опрацювання питань</p> <p>Здійснити аналіз дисертаційних досліджень з метою виокремлення стратегій розвитку психологічної культури особистості фахівців.</p> <p>Індивідуально-дослідницьке завдання:</p> <p>Розробити та презентувати загальну програму (проект) формувального експерименту в дисертаційній роботі, що прямо або опосередковано пов'язаний з розвитком психологічної культури респондентів.</p>	<p>Усне опитування</p> <p>Виклад матеріалу на задану тему у відповідних підрозділах дисертаційного дослідження</p>
2. Тема 8. Особистісний розвиток фахівця як основа його психологічного благополуччя			
8.1	Лекція (2 год.)	<p>Висвітлення та обговорення питань:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кореляційний підхід як метод пасивно-спостережачого дослідження і як засіб статистичної оцінки гіпотез про зв'язки. 2. Види зв'язку в кореляційних дослідженнях 3. Проблема валідності кореляційного дослідження психіки. 	Спостереження за активністю здобувачів PhD при обговоренні питань
8.2	Практичне заняття (2 год.)	Робота в малих групах з подальшою презентацією та обговоренням результатів аналізу соціально-психологічних механізмів особистісного розвитку фахівців та можливостей їх урахування у власному дисертаційному дослідженні	Спостереження за активністю здобувачів PhD при виконанні завдань
8.3	Самостійна робота (6 год.)	<p>Теоретичне опрацювання питань</p> <p>Проаналізувати дисертаційні дослідження з метою визначення взаємозв'язку особистісного розвитку фахівців та їхнього психологічного благополуччя.</p> <p>Індивідуально-дослідницьке завдання:</p> <p>Розробити план сприяння особистісному розвитку досліджуваних фахівців як основи їхнього психологічного благополуччя.</p>	<p>Усне опитування</p> <p>Усне опитування</p>

Контроль і оцінювання результатів навчання

Загальна характеристика видів навчальної роботи здобувачів PhD та особливостей контролю за якістю їх виконання.

Аудиторні заняття передбачають активну участь здобувачів PhD в освітньому процесі: в проблемних лекціях діалогової природи та практичних заняттях, які проводяться переважно з використанням активних та інтерактивних методів і мають

творчий характер. Відповідно *поточний контроль спрямований* на оцінювання участі здобувачів PhD в обговоренні проблемних ситуацій та виконання завдань, глибину і змістову наповнюваність суджень, здатність до осмислення, узагальнення та здобуття нового знання в обраній спеціальності.

Самостійна робота здобувачів PhD є основним засобом опанування змісту навчальної дисципліни у вільний від обов'язкових занять час, її зміст визначається робочою навчальною програмою та завданнями до теми.

У межах самостійної роботи виконуються *індивідуально-дослідницькі завдання*, що спрямовані на формування і розвиток практичних умінь самостійного дослідження актуальних проблем психології розвитку відповідно до мети і завдань дисертаційної роботи.

Окремі *звіти про самостійну роботу* не надаються. Результати опанування відповідного матеріалу перевіряються під час усного опитування та спостереження за активністю здобувачів при обговоренні проблемних питань.

Під час опанування навчальної дисципліни передбачено можливість консультативної допомоги з боку викладача за потреби і запитом з боку здобувачів PhD (F2F або в режимі онлайн / офлайн).

Підсумковий контроль – екзамен, в якому передбачено відповідь на три теоретичні питання і одне практичне, пов'язане із практичними аспектами застосування матеріалу з психології розвитку та педагогічної психології у власному дисертаційному проєкті.

Принципи, критерії, процедура та шкала оцінювання

Основними *принципами* оцінювання результатів опанування навчальної дисципліни є такі принципи:

- об'єктивності (оцінка має відповідати істинній якості та кількості засвоєних знань, компетентностей і результатів навчання);
- прозорості (максимальній ясності та відкритості процедури, критеріїв і шкал оцінювання результатів навчання);
- систематичності (перевірка якості опанування навчальної дисципліни здійснюється систематично, за кожною темою і модулем, а також відвідуванням занять, ступенем активності під час навчання і вчасним виконанням навчальних завдань);
- дієвості (корекція та вдосконалення, за потреби, компетентностей і результатів навчання відповідно до вимог освітньо-наукової програми);
- індивідуального підходу (об'єктивна і справедлива оцінка відповідно до зусиль, затрачених здобувачем PhD, дотриманням ним вимог академічної доброчесності та реальних результатів навчання);
- педагогічного оптимізму (зорієнтованість оцінювання на пошук особистісних ресурсів здобувача PhD у контексті успішного опанування навчальної дисципліни, стимулювання нових досягнень у навчальній роботі) тощо.

Основними *критеріями*, що характеризують рівень компетентності здобувача PhD при оцінюванні результатів поточного та підсумкового контролів з навчальної дисципліни «Психологія розвитку та педагогічна психологія», є:

- повнота і вчасність виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;
- вміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку;
- характер відповідей на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність тощо);
- вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання індивідуально-дослідницьких завдань;

– вміння аналізувати достовірність одержаних результатів застосування експериментального методу в дисертаційній роботі.

Оцінювання результатів усіх форм контролю передбачено у 100-бальній шкалі

Оцінювання результатів поточної роботи (завдань, що виконуються на практичних заняттях, результати самостійної роботи, індивідуально-дослідницьких завдань здобувачів PhD) проводиться у % від кількості балів, виділених на завдання, із заокругленням до цілого числа за критеріями:

0% – завдання не виконано;

40% – завдання виконано частково та містить суттєві помилки методичного або розрахункового характеру;

60% – завдання виконано повністю, але містить суттєві помилки у розрахунках або в методиці;

80% – завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки (форматування, висновки тощо);

100% – завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Позитивні оцінки виставляються лише тим здобувачам PhD, які виконали всі види навчальної роботи, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни і набрали за результатами поточного та підсумкового контролів не менше 60 балів.

Остаточна оцінка за результати опанування навчальної дисципліни розраховується наступним чином:

Види оцінювання	% від остаточної оцінки
Опитування під час занять – усно	10
Модуль 1 (теми 1-3) – усне опитування, спостереження за активністю здобувачів	10
Модуль 2 (теми 4-6) – усне опитування, спостереження за активністю здобувачів.	20
Модуль 3 (теми 7-8) – усне опитування, спостереження за активністю здобувачів	20
Екзамен (теми 1-8) – теоретичні питання, презентація одного із аспектів урахування закономірностей розвитку особистості у власному дисертаційному проєкті	40

Шкали оцінювання (100-бальна та національна)

90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним курсом

Політика навчальної дисципліни

Політика щодо академічної доброчесності

Викладання навчальної дисципліни ґрунтується на *засадах академічної доброчесності* – сукупності етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Порушеннями академічної доброчесності вважаються: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання.

Щодо академічної доброчесності здобувачів PhD йдеться про самостійне виконання навчальних завдань; обов'язкове посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей від інших осіб; надання достовірної інформації про результати власної наукової діяльності. Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 20%. Списування під час виконання навчальних завдань та екзамену заборонені (в т.ч., із використанням мобільних девайсів).

За порушення академічної доброчесності здобувачі PhD можуть бути притягнені до такої *академічної відповідальності*: повторне проходження оцінювання; повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти, позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання тощо.

Політика щодо відвідування занять

Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із викладачем навчальної дисципліни.

Політика щодо термінів виконання завдань і перескладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-20 балів). Перескладання екзамену відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (зокрема, лікарняний лист).

Політика щодо правил поведінки на заняттях

Здобувачі PhD беруть активну участь у всіх заняттях: обговорюють проблемні ситуації, запропоновані викладачем на лекціях, у режимі діалогу /полілогу; активно включаються і за потреби ініціюють спільну (групову роботу) під час практичних занять; виконують всі навчальні завдання вчасно, відповідно до робочої навчальної програми.

Спілкування учасників освітнього процесу (викладач, здобувачі PhD) відбувається на засадах партнерських стосунків, взаємопідтримки, взаємодопомоги, толерантності та поваги до особистості кожного, спрямованості на здобуття істинного наукового знання.

11. Рекомендована література

11.1. Базова література:

1. Крайг Г. Психологія розвитку / Г. Крайг. – СПб. : Питер, 2001. – 992 с.
2. Кутішенко В. П. Психологія розвитку та вікова психологія: практикум: навч. посіб. / В. П. Кутішенко, С. О. Ставицька. – К.: Каравела, 2009. – 448 с.
3. Психологічні чинники самодетермінації особистості в освітньому просторі: кол. монографія / [Максименко С. Д., Куценко-Лада Г. В., Пророк Н. В. та ін.], за ред. С. Д. Максименка. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – 400 с.
4. Папуча М.В. Проблеми психології особистісного розвитку / М.В. Папуча – Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2008. – 384 с.
5. Психологія розвитку та успіху особистості: навч. посіб. / Г. М. Закалик, Ю. М. Терлецька, Н. М. Шувар. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. – 488 с.
6. Савчин М. В. Педагогічна психологія: навч. посіб. / Мирослав Васильович

11.2. Додаткова література:

- 7.
8. Бондарчук О. І. Соціально-психологічні механізми особистісного розвитку дорослої людини / О. І. Бондарчук // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / [ред. кол. : С. Д. Максименко (гол. ред.) та ін.]. – Т. I ; за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. – Вип. 38. – К.-Алчевськ : ЛАДО, 2013.

7. Бондарчук О. І. Специфіка та рушійні сили розвитку особистості дорослої людини в умовах соціальних трансформацій / О. І. Бондарчук // Актуальні проблеми психології зб. наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / [ред. кол. : С. Д. Максименко (гол. ред.) та ін.] ; – Т. XII, за ред. С. Д. Максименка. – К., 2010. – Ч. 1. – С. 63–76.
8. Бочелюк В.Й. Педагогічна психологія: навч. посібник / В. Й. Бочелюк, В.В. Зарицька. – К.: ЦНЛ, 2006. – 248 с.
9. Виховання духовності особистості / М. Й. Боришевський, О.І. Пенькова, Н.Д. Володарська, та ін. За заг. ред. М. Й. Боришевського. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 104 с. <http://lib.iitta.gov.ua/1531/>
10. Власова О.І. Педагогічна психологія: навч. посібник. – К. : Либідь, 2005. – 400 с.
11. Гура Т.Є. Сучасні напрями психологізації професійної підготовки фахівців: монографія : у 4 т. / [В.Й. Бочелюк, С.А. Білоусов, Г.О. Горбань, Т.А. Гришина, Т.Є. Гура та ін.] ; за ред. В.Й. Бочелюка. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – Т. 2. – 348 с. – С. 87–123.
12. Дригус М. Т. До проблеми становлення особистісної ефективності вчителя (ретроспективний аспект / Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Том XII, 16 (15). – С. 121-128. <http://lib.iitta.gov.ua/5280/>
13. Карсканова С.В. Психологічне благополуччя особистості як основа фахового зростання: автореф. дис.. .. канд. психол. н.: спец.: 19.00.01/ Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, К., 2012. – 18 с.
14. Максименко С. Д. Прогнозування психічного здоров'я особистості: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції [«Генеза буття особистості»] (19-20 грудня 2011 року). – В 2-х тт. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2011. – Т. I. – С. 8-18.
15. Максименко С. Д. Психологія учіння людини: генетико-моделюючий підхід: монографія / Сергій Дмитрович Максименко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. – 592 с.
16. Москальова А.С. Психологічна культура як необхідний фактор формування особистості / А.С. Москальова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. Зб. статей: Вип. 4. –К.: Пед. преса, 2002. – С. 152-157
17. Пенькова О.І. Цінності як умова морального становлення особистості / О.І. Пенькова // Актуальні проблеми практичної психології [зб. наук. праць / ред. кол. І.В. Шапошникова, Н.І. Тавровецька та ін.], - Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2014. – С. 158-166. <http://lib.iitta.gov.ua/5046/>
18. Психология человека от рождения до смерти / Под ред. А. А. Реана. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 656 с. – (Серия,, ”).
19. Развитие личности ребенка / Н. Ньюкомб. – [8-е изд.]. – СПб. : Питер, 2003. – 640 с.
20. Ракурси психологічного благополуччя особистості: зб. тез доповідей Всеукраїнського науково-практичного семінару «Ракурси психологічного благополуччя особистості», 9 червня 2017 р., Ніжин. / Ред. кол.: Титаренко Т. М. (гол.ред) та ін. – Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2017. – 177 с. <https://lib.iitta.gov.ua/707232>
21. Рибалко В.В. Психологічна культура особистості у професійній підготовці та діяльності практичного психолога / В. В. Рибалко // Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичного психолога у вищих навчальних закладах: Мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (16-17 травня 2002) / За ред. С.Д. Максименка; Інс-т психології ім. Г.С.Костюка; Тернопільський експериментальний інс-т педагогічної освіти. – Тернопіль, 2002. – С.29 -32.
22. Савчин М. В. Вікова психологія / М.В. Савчин, Л.А. Василенко. – К.: Академвидав, 2005.— 360 с.

23. Сердюк Л. З. Особистісний модус самореалізації майбутніх фахівців / Л.З. Сердюк//Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр./ Ун-т. менедж. освіти НАПН України; редкол.: О. Л. Ануфрієва [та ін.]. – Вип. 10(23)/ голов. ред. В. В. Олійник. – К.:АТОПОЛ, 2014. – С. 239-248. <http://lib.iitta.gov.ua/5126/>

24. Personality Development across the Lifespan. Academic Press, 2017. – 602 p. <https://www.sciencedirect.com/book/9780128046746/personality-development-across-the-lifespan>

25. Wrzus C. Processes of Personality Development in Adulthood: The TESSERA Framework / C. Wrzus, B. W. Roberts, // Personality and Social Psychology Review, 2017. – Is. 21. – P. 253-277.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua>
2. Електронна бібліотека НПН України <http://lib.iitta.gov.ua>
3. Веб-сторінка аспірантури і докторантури УМО: <http://umo.edu.ua/postgraduate-postdoctoral>
4. Веб-сторінка кафедри психології управління: <http://umo.edu.ua/institutes/cippo/struktura/kafedra-psikhologhiji>
5. Офіційні сайти періодичної літератури:

Назва журналу	Офіційний сайт
Актуальні проблеми психології	http://appspsychology.org.ua/index.php/ua/dlia-avtoriv
Вісник післядипломної освіти серія «Соціальні та поведінкові науки»	http://umo.edu.ua/serija-socialjni-ta-povedinkovi-nauki
Актуальні питання сучасної психології	http://library.sspu.sumy.ua/wp-content/uploads/2018/04/Aktualny_pitannya_suc_psihologii_1_2015.pdf
International Journal of Science and Research (IJSR)	https://www.ijsr.net/index.php
Developmental Psychology Journal	https://www.apa.org/pubs/journals/dev/
The European Journal of Developmental Psychology	https://www.tandfonline.com/toc/pedp20/current

6. Офіційні сайти державних та міжнародних установ:

Назва	Офіційний сайт
Верховна Рада України	www.portal.rada.gov.ua
Кабінет Міністрів України	www.kmu.gov.ua
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України	http://psychology-naes-ua.institute/
Інститут соціальної і політичної психології НАПН України	http://naps.gov.ua/ua/structure/institutions/polit_psychology/
Центр перспективних соціальних досліджень	www.cpsr.org.ua

7. Соціальні мережі для співпраці вчених усіх наукових дисциплін:

- Academia.edu: <https://www.academia.edu/>
- ResearchGate: <https://www.researchgate.net/>
- Соціальні мережі науковців (Scientific Social Community): <https://www.science-community.org/uk>
- Українські науковці в світі (Ukrainian Scientists Worldwide): <https://www.science-community.org/uk>